

Urajärven kartanomuseo, Asikkala

Konservointi- ja restaurointityöraportti:
Sivurakennuksen salin takka

Museovirasto
Kulttuuriympäristön hoito-osasto
Restaurointi

2011

Juha Toivio Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

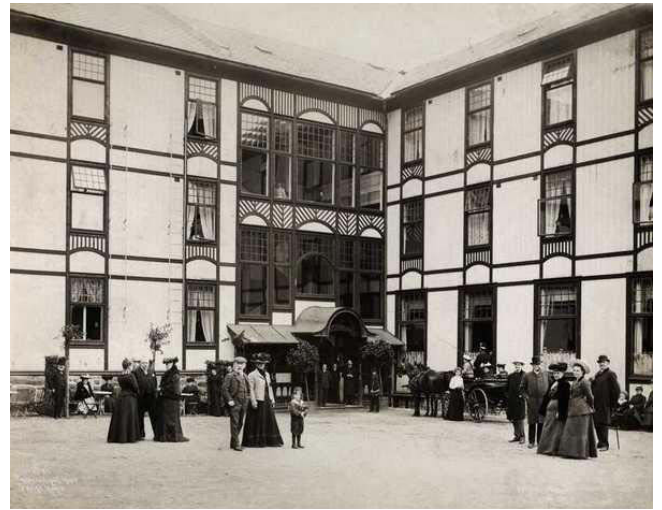
Hanke- ja arkistotiedot

Kohde:	Asikkala, Urajärven Kartanomuseo
Osoite:	Kartanontie 77, 17150 Urajärvi
Muinaisjäännöstunnus:	16400001
Kiinteistötunnus:	016-419-0010-0263
Suojelutilanne:	asetus 480/85
Rakennusvuosi:	päärakennus 1806, sivurakennus 1787
Omistaja:	Museovirasto, PL 913, 00101 Helsinki
Restauroinnin laatu:	sivurakennuksen salin takan konservointi ja restaurointi
Ajankohta:	kesäkausi 2011
Korjausten laajuus:	
Rahoittajat ja kustannukset:	Museovirasto, Kulttuuriympäristön hoito / Restaurointi
Rakennuttaja:	Marja Ivars, johtava rakennuttaja, Museovirasto
Suunnittelijat ja konsultit:	
Urakoitsijat:	
Konservaattorit:	Tanja Lindfors, Konservointi Lindfors Juha Tovio, restaurointiharjoittelija Kymenlaakson ammattikorkeakoulu Marja Granfelt, restaurointiharjoittelija Kymenlaakson ammattikorkeakoulu
Työmaavalvoja:	
Työturvallisuuskordinaattori:	
Arkistoidut valokuvat:	
Alkuperäisen raportin säilytyspaikka:	Museoviraston arkisto, Helsinki
Restaurointiin liittyvät raportit ja tutkimukset:	

30.1.2012

Takan alkuperä

Hugo ja Lilly von Heideman tekivät useita ulkomaanmatkoja 1900-luvun alkuvuosina ja saivat matkoiltaan vaikutteita, joita he ovat paljon viljelleet Urajärven kartanon maisemapuiston, rakennusten ja sisustusten kunnostamisessa (Värtinen 2003, 31). Yksi matkakohteista on ollut Voksenkollenin Sanatorium Holmenkollenilla Norjassa. Hugolla oli tapana matkoilla kirjoittaa ja piirrellä saamiaan ideoita muistikirjoihinsa.

Kuvat 1 ja 2. Voksenkollenin Sanatorium kuului von Heidemanien matkakohteisiin. Upea Ole Sverren suunnittelema kylpylä rakennettiin vuonna 1900, mutta jo 1919 se paloi maan tasalle. (Anders Beer Wilse 1902, 1903)

Kuvat 3 ja 4. Kylpylän oleskelutilasta vuonna 1902 otetussa kuvassa (oikealla) takan pinnassa näyttäisi olevan kirjava marmorointia muistuttava pintakäsittely. (Anders Beer Wilse 1902, oikealla oleva kuva rajattu) Vasemmalla Urajärven kartanon sivurakennuksen salin takka 1900-luvun alun asussaan. (Museovirasto)

Yllä olevassa kuvassa Voksenkollenin Sanatoriumin oleskelutilan takan pinta näyttää samanlaiselta kuin Urajärven kartanon sivurakennuksen salin takan pinta on ollut 1900-luvun alussa heti rakentamisensa jälkeen. Tapahtumakronologian mukaan takka on valmistunut 1906 ja arkkitehtitoimisto Lindahl & Thomé mainitaan kartanolla sinä vuonna tehtyjen muutostöiden suunnittelijana (Tapahtumakronologia). Hugon muistikirjoissa olevien luonnosten perusteella näyttäisi siltä, että hän on myöhemminkin luonnostellut Voksenkollenin takkaan tehtyjä koristemaalauksia ja yksityiskohtia mahdollisesta tarkoituksenaan käyttää niitä oman takkansa koristelussa. Nämä luonnokset eivät kuitenkaan edenneet muistikirjan lehdiltä sivurakennuksen takan pintaan.

30.1.2012

Kuvat 5, 6 ja 7. Vasemmalla Hugon muistikirjan sivu 115 (muistikirja vuosilta 1911–1913). Keskellä tuntemattoman kuvaajan valokuva Voksenkollenin Sanatoriumin takasta (noin 1905–1910, www.oslobilder.no, kuva rajattu). Oikealla Hugon luonnos koristeaiheista sivulta 105 (muistikirja vuosilta 1911–1913).

Kuvat 8 ja 9. Voksenkollenin kylpylän takka vuonna 1906 otetussa kuvassa (Anders Beer Wilse) ja pikkukuvassa (J. Toivio) Urajärven sivurakennuksen salin takka ennen restaurointia. Yleisilmeeltään takat muistuttavat hyvin paljon toisiaan. Urajärvellä salin huonekorkeus on ollut rajoittavana tekijänä ja takka on kuin hieman päältä litistetty versio Voksenkollenin takasta. Hugon takka on myös yksityiskohdiltaan pelkistetympi.

30.1.2012

Takan vauriokartoitus

Takka on yleisesti ottaen säilynyt varsin hyväkuntoisena. Perustus tuntuu pysyneen paikoillaan eikä vaarallisia halkeamia ja painumia näytä syntyneen. Kalkkimaali takan pinnassa oli paikoitellen haurasta ja irtosi kevyesti kynnellä raaputtamalla (kuva 11). Takan vauriot kuvattiin ja rappauksen kuntoa tutkittiin takan pintaa kevyesti naputtelemalla. Rakennuksen painumisesta ja liikkumisesta johtuen takan yläosan rapattu lista oli oikeasta reunastaan lohjennut ja puinen peitelista oli niin lähellä rappausta, että irronneet osat eivät enää mahtuneet alkuperäisille paikoilleen (kuva 10).

Rappaus oli takan etupuolella irronnut alustastaan paikoitellen sekä takan yläosan että hyllyn alapuolisten kaarevien osien alueella. Myös hyllyn tasopinnassa oli osin kopoa. Hyllyn reunassa oli aiemmin tehty karheaksi jäänyt korjaus. Jalustassa kipinälevyn etupuolella olevassa tasopinnassa oli myös kopoa (kopo merkitty vaalealla rasteroinnilla kuvissa 11 ja 13).

Takan jalustassa oli runsaasti halkeamia ja irtonaisia laastinkappaleita. Jalustan oikea etukulma oli aiemmin korjattu ja rappauksen pinta oli karhea ja hieman koholla muusta pinnasta. Oikeassa pilarissa oli pieni halkeama, mutta rappaus oli siinä kuitenkin kohtalaisen hyvin kiinni alustassaan (kuva 12). Jalustan etureuna oli lähes koko pituudeltaan halkeillut ja tasopinta suurella alueella kopoa. Kipinälevy (kuva 13) ja takan yläkaaren peittävä suojapelti (kuva 11) olivat jonkin verran ruostuneet.

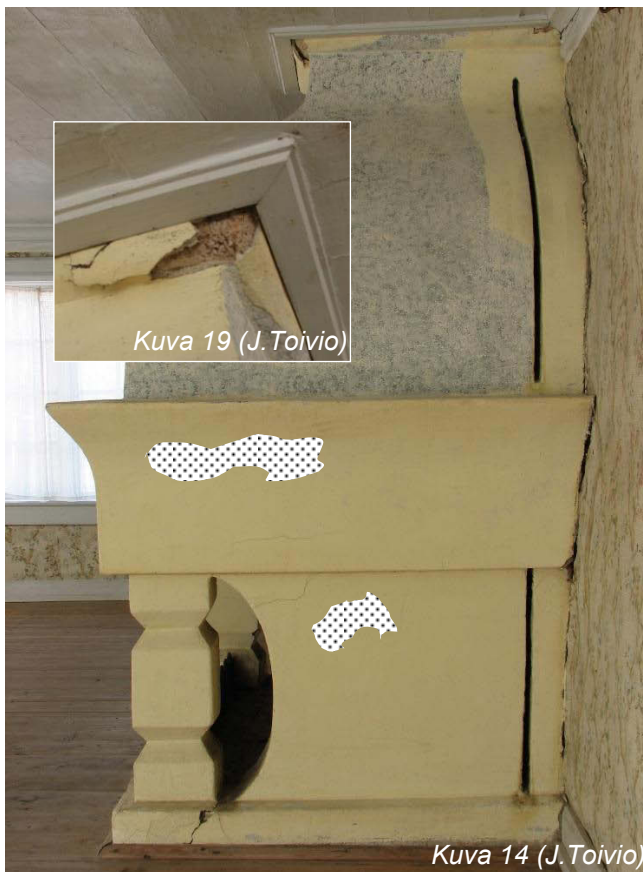

30.1.2012

Takan oikeassa pilarissa oli halkeamia myös sisäsivulla ja halkeamat jatkuivat jalustaan (kuva 16). Rappaus oli näissä kohdissa kuitenkin halkeamista huolimatta alustassa melko hyvin kiinni. Hyllyssä oli halkeamia varsinkin takan vasemmalla sivulla ja sen rappauspinta oli paikoin irti alustastaan (kuva 17).

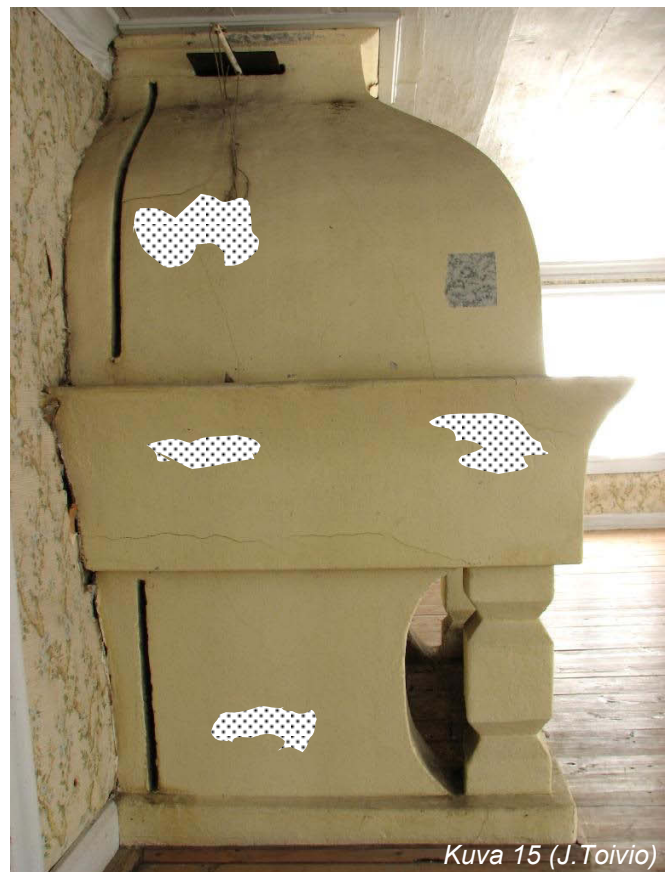
Takan molemmin puolin seinän juuressa rapatut ylälistat oli aiemmin korjattu ja niiden laastipinta oli karhea ja viimeistelemätön (kuva 18) Vasemmalla puolella takan yläosassa ja hyllyn alapuolisessa kaarevas-
sa osassa oli paikoitellen kopoa. Takan vasemmalla puolella keskiosassa oli pitkiä kapeita vaakasuuntai-
sia halkeamia ja yläosassa ilmaraon vieressä halkeama, jonka alapuolella kopoa (15).

Takan oikealla puolella etukulmassa rapattua ylälistaa oli aiemmin korjattu ja laastipinta oli jäänyt karheaksi ja koholleen ympäröivästä pinnasta (kuva 19). Oikealla puolella oli halkeamia ja kopoa takan keski-
ja alaosassa (kopo merkitty vaalealla rasteroinnilla kuvassa 14). Takan molemmin puolin rappauksen ja
tapetin yhtymäkohdissa oli jonkin verran irtonaisia laastinkappaleita ja rappaus oli kauttaaltaan sauma-
kohdissa karhea.

Kuva 19 (J.Toivio)

Kuva 14 (J.Toivio)

Kuva 15 (J.Toivio)

Kuva 16 (J.Toivio)

Kuva 17 (J.Toivio)

Kuva 18 (J.Toivio)

30.1.2012

Restaurointisuunnitelma

Tavoitteena oli palauttaa takka 1900-luvun alun asuunsa eli sellaiseksi kuin se oli Lilly ja Hugo von Heidemanim eläessä. Takka maalattiin keltaisella kalkkimaalilla todennäköisesti 1950- tai 1960-luvun suurten korjausten aikana, joiden tarkoituksena oli ”mauttomuuksien poistaminen” (Tapatumakronologia).

Alkuperäisen maalipinnan esiinotto

Ensimmäiseksi poistettaisiin kalkkimaalikerrokset. Edellisenä kesänä 2010 konservaattori Kata Riina Sommarberg oli koeluonteisesti esiinottanut pienen alueen alkuperäistä maalikerrosta ja silloin oli todettu, että kalkkimaali irtoaa kirurginveitsellä raaputtamalla takan pinnasta kohtuullisen helposti. Tätä koetta tehtäessä olivat kesän helteet kuumimmillaan ja takan kalkkimaali oli hyvin kuivaa ja pölyävää.

Keväällä 2011 salissa oli vielä kylmää ja kosteaa. Kalkkimaalikin tuntui koeraaputuksissa kostealta ja hauraalta ja irtosi helpommin kuin edellisen kesän kokeissa. Tämän perusteella olisi hyvä aloittaa esiinotto mahdollisimman nopeasti ennen ilmojen lämpenemistä ja kalkkimaalin kuivumista, jolloin se todennäköisesti taas tarttuisi lujemmin alustaansa.

Kuva 20. Sivurakennuksen salin takka alkuperäisessä asussaan 1900-luvun alkuvuosina. Tekijällä on ollut esikuvanaan mahdollisesti jokin graniittilaji. (Museovirasto)

Puhdistus ja korjaus

Esiinoton jälkeen takan pinta puhdistettaisiin ja pestäisiin kalkkitahroista. Vanhat paikkaukset hiottaisiin pinnan tasoon, kolot ja puuttuvat rappaukset täytettäisiin korjauslaastilla ja halkeamiin injektoitaisiin hienoa laastiliuosta. Kopoihin porattaisiin pieniä reikiä, joiden kautta laastiliuosta injektoitaisiin alustan ja rappauksen väliin. Injektointireiät täytettäisiin laastiseoksella pinna tasoon. Korjauslaastilla käsitellyt kohdat hiottaisiin ja viimeisteltäisiin ohuella tasoitteella, joka vielä hiottaisiin. Kipinälevystä ja suojaпельlistä harjattaisiin kevyesti teräsharjalla irtoruoste pois ja niihin levitettäisiin ruosteenestoainetta. Takan pinta puhdistettaisiin pölystä, jonka jälkeen paikatut kohdat retusoitaisiin taiteilijaöljyväreillä.

30.1.2012

Takan restaurointi

Työ aloitettiin suojaamalla huoneen lattia kovalevyllä. Kulkuoveen kiinnitettiin vetoketjulla varustettu muovisuoja ja myös toinen oviaukko muovitettiin. Takan ympärille pystytettiin katosta lattiaan ulottuva suojamuovitelta pölyn leviämisen estämiseksi.

Kuvat 21, 22, ja 23. Lattia suojattiin kovalevyllä, oviaukot muovitettiin ja uunin ympärille rakennettiin muoviteltaa. (21,22 J.Toivio, 23 K.Sommarberg)

Alkuperäisen maalipinnan esiinotto

Kalkkimaali irtosi parhaiten kirurginveitsellä raaputtamalla, kun pintaa ensin hieman kostutettiin. Silloin kalkkimaali ei irrotessaan myöskään pölynnyt niin paljon kuin kuivana raaputettaessa. Kun pinta oli ensin raaputtamalla saatu esiin, jatkettiin puhdistamista veteen kostutetulla vanulla ja sienellä pyyhkimällä. Pienistä syvennyksistä kalkkimaali oli kaivettava pois kirurginveitsen kärjellä. Alkuperäinen koristemaalauus oli tehty öljymaalilla ja maali oli suurimmassa osassa takkaa erittäin hyvin rappauksessa kiinni. Vain joissakin kohdissa esiintyi alkuperäisen maalin pientä hilseilyä.

Kuvat 24 ja 25. Takan yläosasta kalkkimaali irtosi helposti. Aluksi testattiin varovasti erilaisia puhdistusmenetelmiä; mm. vanupuikolla ja vedellä, vanupuikolla ja etanolilla. Kun havaittiin, että koristemaalauus kestää hyvin vedellä puhdistusta, jatkettiin pinnan käsittelyä veteen kostutetulla vanulla ja sienellä. Vasemmalla raportin laatija ja oikealla konservaattori Tanja Lindfors. (K.Hoppa)

30.1.2012

Kuvat 26 ja 27. Takan jalustan oikea alakulma oli aikaisemmin korjattu sementtilaastilla ja paikat olivat kokonaan irti alustasta. Kalkkimaalin poiston jälkeen vanhat paikat irrotettiin ja liimattiin laastiliuksella takaisin paikoilleen. Joitakin irronneita kappaleita korvattiin korjauslaastilla. Takan alaosissa kalkkimaali oli tiukemmin alustassa kiinni. (J.Toivio)

Reikien ja halkeamien korjaus

Korjauslaastina reikien, puuttuvien osien korvaamisessa ja isojen halkeamien täyttämässä oli käytössä Kremer-Pigmenten Ledan TC 1 Plus ja pienten halkeamien injektoinnissa Ledan TA 1 Leit 03. Valmistajan ilmoituksen mukaan aineet ovat yhteensopivia kalkki- ja sementtilaastien kanssa. Ledan TA 1 on ollut käytössä mm. Keski-Euroopassa historiallisissa restaurointikohteissa 20 vuoden ajan ja sitä suositellaan injektointilaastiksi muun muassa muurattujen maalauksilla koristeltujen seinien, pilarien ja holvien vahvistamiseen. Ledan TC 1 Plus puolestaan soveltuu hyvin suurempien reikien ja halkeamien täyttöön ja siihen voidaan hyvin sekoittaa kvartsihiekkää. (Kremer-Pigmente.)

Pienimpien halkeamien täytössä käytettiin sekoitussuhdetta 1 osa laastijauhetta (Ledan TA 1) ja 1 osa vettä. Syntyvä laastiliuos oli hyvin juoksevaa ja sitä oli mahdollista injektoida varsin pieniinkin halkeamiin. Halkeamiin ruiskutettiin ennen laastiliuosta hieman etanolia tunkeutumisen parantamiseksi.

Kuvat 28 ja 29. Halkeamiin ruiskutettiin ensin hieman etanolia, joka sai laastiliuksen juoksemaan ja tunkeutumaan paremmin. Restauroinnissa käytettiin Kremer-Pigmenten laasti- ja kvartsi jauheita. (J.Toivio)

30.1.2012

Suurempien reikien ja rapattujen listojen korjauksessa käytettiin seosta, jossa oli 1 osa laastijauhetta (Ledan TC 1 Plus) ja 1 osa kvartsihiekkää (Kremer-Pigmente, vaaleanharmaa, raekoko 0,1–0,3 mm). Korjattavat pinnat puhdistettiin ensin huolellisesti irrallisista laastinkappaleista ja pölystä. Pinnalle ruiskutettiin kevyesti etanolia tartunnan ja tunkeutumisen parantamiseksi, jonka jälkeen veden kanssa sopivaksi sekoitettu laasti painettiin lujasti koloihin ja halkeamiin. Vanhat aiemmin tehdyt paikat liimattiin ohuella laastiseoksella takaisin paikoilleen ja paikan kuivuttua hiottiin rautaviilalla muun pinnan kanssa samaan tasoon. Uudet paikat välihiottiin hiomapaperilla ja pintojen viimeistelytasoitus tehtiin ohuella laastiseoksella. Pinnat hiottiin lopuksi vesihiomapaperilla.

Kuvat 30 ja 31. Takan jalustan oikea etukulma ennen viimeistelytasoitetta ja oikea ylälista valmiina restitoidavaksi. (J.Toivio)

Kopojen korjaus

Alustasta irronnutta laastikerrosta oli takan kaikilla sivuilla, mutta vain pahimpia kopoja vasemmalla sivulla, hyllyllä ja takan jalustassa korjattiin laastiliuosinjektoinnilla. Irtonaisille alueille rappaukseen porattiin noin 50 mm välein 3 mm reikiä, jonka jälkeen reiät imuroitiin ja puhdistettiin irtoavista laastinmuruksista ja pölystä. Reikiin injektoitiin ensin etanolia laastiliuoksen tunkeutumisen parantamiseksi ja sitten laastiliuosta (1 osa Ledan TA 1 ja 1 osa vettä). Kuhunkin reikään ruiskutettiin liuosta niin kauan kuin sitä saatiin juoksemaan alustan ja rappauksen väliin. Porausreiät peitettiin lopuksi ohuella laastilla pinnan tasoon.

Kuvat 32 ja 33. Kopoihin porattiin reikiä, joiden kautta ohutta laastiliuosta injektoitiin alustan ja rappauksen väliin. (J.Toivio)

30.1.2012

Retusointi

Korjatut kohdat retusoiitiin taiteilijaöljyväreillä (Talens, Rembrandt). Sinertävänharmaa pohjaväri sävytettiin jokaisessa paikatussa kohdassa ympäröivän värin mukaan. Takan sisäosissa sävyssä oli paikoitellen hieman noen ja lämmön vaikutuksesta rusehtavaa. Ulkosivuilla värit olivat kirkkaammat ja sävyissä vähemmän vaihtelua.

Kuvat 34 ja 35. Takan rapatun ylälistan paikkausten retusointia ja lista valmiina. (J.Toivio)

Kuvat 36 ja 37. Takan alareuna paikattuna ja retusoituna. Kipinälevy harjattiin kevyesti teräsharjalla ja sen pintaan levitettiin Can-Trust -ruosteen- ja korroosionsuoja-ainetta. (J.Toivio)

Metalliosien käsittely

Takan alareunan kipinälevy puhdistettiin ruosteesta teräsharjalla ja messinkiharjalla ja sen pintaan levitettiin puuvillakankaalla kertaalleen Can-Trust -ruosteen- ja korroosionsuoja-ainetta. Kertakäsittelyllä levyn pintaan jäi sopiva matta sävy. Takan kaaren suojapeltiä ei käsitelty tässä vaiheessa, koska sille haluttiin tehdä vielä jatkotutkimuksia siinä mahdollisesti olevien maalausten vuoksi.

30.1.2012

Kuvat 38 ja 39. Väriporras tehtiin takan vasemmalle puolelle huomaamattomaan paikkaan jalustaan. Siitä erottuvat keltainen kalkkimaali pinnassa, sen alla oleva valkoinen kalkkimaali, kivijäljitelmäkoristemaalaus ja alimmaisena rappauspinta. (J.Toivio)

Kuvat 40, 41 ja 42. On mielenkiintoista arvioida mitä kivilajia tekijä on halunnut jäljitellä koristemaalauksellaan. Vasemmalla ylhäällä kiillotettu Ristijärven harmaa graniitti. Vasemmalla alhaalla Juonion vaaleanharmaa tonaliitti. Oikealla takan kivijäljitelmäkoristemaalaus. (40 Graniittikeskus, 41 GTK Luonnonkivitutkimus, 42 J.Toivio)

30.1.2012

Kuva 43. Urajärven sivurakennuksen salin takka restauroituna. (J.Toivio)

30.1.2012

Kuva 44. Urajärven kartanomuseon sivurakennuksen salin takka restauroituna. (J.Toivio)

Takan restaurointi aloitettiin 5. toukokuuta ja työ saatiin päätökseen 25. elokuuta. Työhön osallistui restaurointiopiskelija Marja Granfelt, konservattori Tanja Lindfors ja restaurointiopiskelija Juha Toivio.

Restaurointiraportin on laatinut Juha Toivio, restaurointiopiskelija, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Lähteet:

Geologian tutkimuskeskus. Luonnonkivitutkimus. Saatavissa: http://stone.gtk.fi/rakivi_sivu/juonio.html (Viitattu 2.1.2012)

Kremer-Pigmente GmbH & Co. Saatavissa: www.kremer-pigmente.de (Viitattu 2.1.2012)

Oslobilder.no. Saatavissa: <http://www.oslobilder.no/%22Voksenkollen%20sanatorium%22> (Viitattu 9.9.2011)

Store Norske Leksikon. Ole Andreas Sverre. Saatavissa: http://snl.no/Ole_Andreas_Sverre (Viitattu 31.1.2012)

Suomen Graniittikeskus Oy. Saatavissa: <http://www.graniittikeskus.fi/kivet/19k.html> (Viitattu 2.1.2012)

Tapahtumakronologia 18.10.2010. Urajärven kartanomuseo. Museotilojen ja esineistön kunnostus- ja konservointihanke (URAMUS). Laatineet Ivars, Marja & Arponen, Aki. Julkaisematon.

Urajärven arkisto. Hugo von Heidemanin muistikirja 1911–1913 [alkaako mahd. jo 1910?]. Museovirasto.

Värtinen, Lea (toim.). 2003. Kartanoelämää Urajärvellä. Urajärven kuva-albumi. Museovirasto, Suomen kansallismuseo. Helsinki.

Kirjallisuutta:

Hyry, Antti. 2009. Uuni. Romaani. Otava. Helsinki.

Kaila, Panu. 2003. Talotohtori. Rakentajan pikkujättiläinen. WSOY. Helsinki.

Kolehmainen, Alfred. 1981. Suomalaiset uunit. Otava. Helsinki.

von Konow, Thorborg. 2006. Laastit vanhoissa rakenteissa. Suomenlinnan hoitokunta. Helsinki.

Koskettavat pinnat. Opas sisäpintojen vaalimiseen. 2004. Rakennusperinteen Ystävät ry. Turku.

Slipher, Beate. 1986. Peiser og ovner. Bonytt. Oslo.

Uunin kupeessa. Tulisijan käyttö ja kohennus. 2009. Rakennusperinteen Ystävät ry. Turku.

Vastad, Kurt. 1978. Takka ja uuni. Tammi. Helsinki.